

KÜLKERESKEDELMÜNK FELLENDÜLÉSE A XIV. SZÁZADBAN.

Irta: PÖR ANTAL.

A XIII. század utolsó harmincz éve alatt IV. Béla király halálától az Árpádok kihaltáig és ismét harmincz évig a XIV. század elején, mígnem I. Károly király trónján megerősödött, a háborúk és belzavarok miatt a külforgalom, mely az Árpádok korában szabályozott és élénk vala, szinte teljesen szünetelt.

Csak a visegrádi fejedelmi, 1335 végén tartott kongresszus után, midőn a cseh, lengyel és magyar királyok szövetkeztek, indult meg ismét a kereskedelem elsősorban a mainál sokkal nagyobb Csehország és Magyarország között, meghatározottván és biztosítottván a kereskedelem útja s az azon szedendő vámok.

Két igen érdekes okirat, melyek egyike Brünmben, a másik régi másolata Prágában őriztetik,¹⁾ jelezi a XIV. században föllandult kereskedelem megújodását, amiért e két okiratot bő kivonatban közölni czélszerűnek tartjuk.

Az első okiratot I. Károly király Visegrádon, 1336 januárius 6-án adta ki s a következőket tartalmazza: Minthogy a kereskedők közöttja Magyarországból Csehországba s a szomszédos tartományokba és viszont, a háborús és békétlen időktől fogva gonosz emberek leselkedése és illetéktelen nagy vámok zsarolása miatt szokatlanok (disveta, azaz néptelenek) lőnek; hogy ez utak kényelmesebb és nyugalmasabb használatát a király kötelességszerűen lehetővé tegye, mint ezt a minap (a visegrádi kongresszuson t. i.) János cseh királylyal megbeszélte, figyelembe vevén mindkettőjük országai hasznát, főpapaival és főuraival folytatott érett megfontolás után rendeli, hogy a kereskedők Magyarországra Fehér-Egyházán (Alba-ecclesia), melyet köznyelven Ujvárnak hírnak, (a mai Holic) megérkezvén, ott árúik nyolczvanadát tartoznak fizetni. Innét akár Sásvárnak (ma Sasvár, Sassin), akár Szincének (Szenicz) indulván, ezen helyeken minden „rudas“ (kétlovas) kocsitól fizetnek egy latot, vagyis három nehezéket (ezüstben), minden „aincás“ (egylovas) kocsitól pedig ama vámnak felét, vagyis egy fél latot. Azután Jablonczáig (Jablonicz) Korlátkö vára körül csak a híd vám fizetendő és pedig minden igás lőtől, azonképpen jármos ökörtől, melyek a szekeret húzzák, egy bécsi dénár, ugyanannyit az eladó nagyobb állatok párjától és a kisebb marhák, úgymint juhok, kecskék, sertések négytől, vagyis

¹⁾ Mindakettőt kiadta *Chlumeczký* a Cod. dipl. et epist. Moraviae VII. k. 76. 131. l.

egy bécsi dénárt és nem többet. Aztán ismét Bükkszád (ma Bikszád) nevű helyen és Bény (Binyócz) faluban ismét annyi vámot kell fizetni, mint Sásvárt vagy Szinczén, de csak az árús szekerektől (de curribus mercimonialibus tantum). Továbbá Nagy-Szombat városától Budáig a következő helyeken vesznek vámot úgy mint főlebb és pedig Farkashidán, Semptén, továbbá az esztergomi érsek Nyárhid (ma egy malom jelöli e helyet Érsek-Ujvár és Bánkeszi közt) és Udvard faluiban s a Dunán túl Esztergom városában: azonképpen Csabja (Chabya, ma Csaba) faluban, nemkülönb az ó-budai várhoz tartozó Szent-Jakabfalván és Buda városa kapujában szednek vámot, de csupán a szekerek után a fönt megírt módon, megjegyezvén, hogy az imént említett vámos helyeken nem kell a szekereknek átrakodniok (nulla fieri debet religacio curruum), hanem csak azon városokban, melyekben harminczadot szednek. Mindezen vámszedő helyeket még (IV.) Béla király állapította meg, mint ezt a brünni és nagyszombati polgárok egyaránt állították, tehát törvényesek és igazságosak. Ennélfogva az összes, úgy magyarországi, mint cseh és egyéb országbeli kereskedőkkel tudatja a király, hogy áruikkal ezentúl békességesen, biztosan és akadály nélkül járhatnak, kelhetnek a leírt útvonalon, királyi rendelettel szigorúan meghagyván Lackfi István újvári, berencsi és bolondóczi várnagynak, azonképpen Trentel Miklós pozsonyi ispán, korlátközi és héderi várnagynak, nemkülönb Tót Lőrincz (a Kont Miklós nádor atyja) semptei várnagynak, valamint mindazoknak, kik e tisztségeket a jövőben viselendik, egyúttal megkeresi az esztergomi érsek urat és megparancsolja minden egyéb egyházi, nemes vagy bármilyen rendű embereknek, kik a nevezett vámok valamelyikét tartják és kezelik, hogy ha kegyeit és szeretetét megőrizni óhajtják, az előjegyzett utakat a kereskedők részére szabadon, akadálytalanul, biztosan és békességesen megtartani köteleességöknek ismerjék; ne tűrjék, hogy a kereskedőket valamiképpen zaklassák, zavarják, vagy tőlök nagyobb és terhesebb vámokat követeljenek a királyi fölség súlyos megsértésével. Elrendeli végre, hogy fönnevezett kedves hívei ezen rendeletét vásárokon és közhelyeken minden alkalommal (feriatim) kihirdessék.

A másik levelet Telegdi Csanád, az akkori esztergomi érsek és örökös főispán 1337 december 24-én adta ki. Szerződés az, melyet a cseh, sváb, rajna- és flandria-vidéki, Magyarországot látogató kereskedőkkel kötött a fizetendő vámról nézve. A következőkben híven követjük az okirat gondolatmenetét, mely abból indul ki: Jóllehet az esztergomi egyház vámjoga a régi szent királyok által kétséget kizáró módon van szabályozva, mégis tekintettel a közjóra, a király óhajtásának köteles tisztelettel engedni akarván, hogy az ország külföldi, Cseh-, Svábországból, a Rajna és Flandria vidékéről származó árúcikkokban

bővelkedjék és hogy a kereskedők áruikkal Csehországból az újonnan megnyílt és biztosított úton mentül kevesebb terheléssel haladhassanak, a mainzi Frank, a prágai Menyhért és Miklós, a nürnbergi Szuper (Sovper) és Ferencz, végre az ágostai (augzburgi) Csike kereskedők alázatos kérésére velök és érdektársaikkal, a mondott országok összes kereskedőivel, tanácsot tartván testvéreivel az esztergomi káptalan tagjaival is, nem örök időre, hanem csak élete fogytáig a következő írásbeli szerződést kötötte: A Csehországból érkező kereskedők, mihelyt azérsekség nyárhídi birtokára érkeznek, minden üres vagy terhes kocsi után fizetnek vámul három penzát bécsi széles denárookban s ugyanannyit Udvardon. Miután pedig az esztergomi révhez értek, átkelvén a réven, nem a Dunán, nem is a Dunán túl (már mint a párkányi oldalon), hanem az innenső parton, (a Csanád érsek által alapított) esztergomi Uj-városban (melyet Német-városnak nevezett el az érsek, jelenben vízi városnak híják) fizetnek minden kocsiól úgy jövet, mint menet négy garast, a kocsivonó lovaktól és barmoktól, különbség nélkül télen, nyáron szállítást és vámot összefoglalva egy-egy garast, a kereskedők által használt nyerges lovaktól félgarast. Visszamenet azonban Udvardon és Nyárhídan hatvan bécsi széles denárt tartoznak fizetni minden kocsi után.

Ez utóbbi — úgy látszik — igen súlyos vámot azzal indokolta az érsek, hogy egyéb tételekben leszállította a vámilletéket és hogy — mint alább kiderül — jogvédelmet is adott a kereskedőknek, s e nagyobb fizetség csupán azokat terheli, kik a jogvédelmet igénybe venni voltak kénytelenek, míg a többiek csak fönt kitett rendes vámmal tartoztak. Ehhez képest megtiltotta Csanád érsek, hogy a cseh és a velök szövetkezett kereskedőket az ő birtokain senki se merje háborgatni, föltartóztatni vagy pörbe fogni. Akinek panasza van ellenök, azt Esztergomban az érseki Uj-városban adja elő, kivévén, ha a nevezett kereskedők útközben valakit megsebeznének, megölnének vagy erőszakot követnének el rajta. Ez esetekben a helyszínén ítélnének, de csakis a tettes fölött, a többieket szabadon bocsájtván útjokra. Tiltakozik végül az érsek, mintha ezen vámleengedés által az egyház jogait csorbítani akarná, mivel ez engedménye élte fogytáig marad érvényben. Három hónappal halála után a régi vámtételek érvényesülnek ismét, ha csak utóda az érseki széken másképpen nem rendelkeznék, mint ezt a mondott kereskedőkkel és társaikkal kikötötte.

Ime ezen rendszabályok, melyeket eddig kevésbé méltattunk figyelemre, jóllehet a külföldi kereskedők érdekeinek látszanak kedvezni, vetették meg első alapját a magyar kereskedelem példátlan föllandulásának a XIV. században.